

INCIPIUNT TRACTATUS

S. BRUNONIS ASTENSIS.

TRACTATUS PRIMUS.

DE INCARNATIONE DOMINI ET EIUS SEPULTURA.

Verbum Dei sicut in principio in sexta feria creavit hominem, ita in fine temporum, sexta hora sextæ feriæ, sexta quoque ætate redemit eundem. Sed in hac præcipua et admirabili redemptione, quatuor esse considerata videntur: Quare Filius Dei incarnatus sit, et non alius. De requie sepulturæ, quibus etiam auctoribus credatur ipse descendisse in infernum, et quantum spatii in sepulcro jacuisse. Homo a Deo quasi manens est conditus, quia retinens Dei similitudinem veræ luci proximus videbatur. Poterat enim de propinquo Deum cernere, scilicet in se et per se, nulla re extrinseca interveniente. Sed et propinquitatem pariter et similitudinem amisit, dum se inobedientiæ malo subiecit. Solet enim aër et humorem propinquus contrahere, et recedendo relaxare. Sic et verus sol, id est Dominus noster, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. 1, 9*), fragilitatem, id est contagionem, quæ inhæret homini de limbo plasmato, sicut sua præsentia desiccaverat, sic recedendo relaxat. Unde post culpam a Domino audire meruit: « Adam, ubi es? » (*Gen. 3, 9*) quasi et longinquo propinquitate, et diversus similitudine. Occiderat enim et sol justitiæ, incumbente peccati nocte. Verum omnipotens et misericors Deus, ne ad impotentiam, vel insipientiam sua facta redirent, quoniam ipse vere potens et perfecte est sapiens, angelicum ordinem per malitiam lapsum, quoniam de homine justo jam restaurare non poterat, de injusto, quod erat difficile, stabilivit redimere. Igitur prius ipsum hominem a potestate diaboli eripere, et sic demum ipsam naturam angelicam recuperare disposuit (1925); et hoc non sine immolatione. Sed quia in unoquoque **588** sacrificio, quatuor videntur convenientia, scilicet, cui offeratur, a quo, et quid, et pro quibus, in hoc quoque, quod pro salute totius generis humani fieri oportebat, eadem competentia non immerito aderant. Nam si horum aliquid in qualibet immolatione defuerit, non solum id ipsum sacrificium non

A proderit, verum etiam sæpissime obesse manifestatur, velut etiam in Veteri Testamento multis declaratur. Cum Moyses montem ascenderet, et pro lege accipienda quadraginta diebus cum Domino loqueretur, suæque visionis jucundissime fruere, Israeliticus populus non Deo, sed conflati vitulo sacrificia immolabat (*Exod. xxxii, 4*), eique insultans, ab ipso Domino legitur percussus, et valida morte damnatus; tantum ut ex illo peccato amisit viginti tria millia hominum. Quod denotat Psalmista, dicens: « Et fecerunt vitulum in Oreb, et adoraverunt sculptile (*Psal. cv, 19*), » etc. Deinde sequitur: « Et dixit, ut disperderet eos (*ibid.*). » Propter peccatum enim illud a serpentibus sunt dispersi. Unde diligentissime hæc hostia, cui immolaretur, oportebat perscrutari. Quidquid est, aut creatura aut Creator est. Videamus utrum Creatori an creature dignum ferat immolari. Justum vero et rationabile videtur, et habetur ab omnibus, ut non creature, sed Creatori debeatur oblatio. Restat igitur ut cum magna dispensatione creatura Creatori immolaret. Sed quoniam creaturarum magna est differentia, quia alia sensata, alia insensata creatura habetur, subtiliter pensandum est, si a sensata, vel ab insensata offerretur hoc sacrificium: quoniam sæpissime accidit, ut si sacrificium ab indigno oblatum fuerit, revera et ipsum sacrificium non acceptum, et illum qui obtulerit invenimus condemnatum. Sicut in Numeris legitur (*Num. xvi, 32*) Dathan et Abiron contra Dei voluntatem adversus Aaron, et ejus filios insultare, et sacrificium in tabernaculo Dei obtulisse. Verum quoniam eidem sacrificio indigni aderant, aperta terra, obruti sunt, et illos qui ibi aderant ab igne devoratos esse manifestatur: sicut in Psalmo dicitur: « Aperta est terra, et deglutivit Dathan, et aperuit super Synagogam Abiron. Exarsit ignis in Synagoga eorum, et flamma combussit peccatores (*Psal. cv, 17*). » Quoniam idem ignis, quo putabatur puniri peccata, ab ara elatus ad injuste immolatas

(1925) Contra est doctrina D. Thomæ docentis 1 p., q. 64, art. 1, irremissibile fuisse peccatum angelorum, non ex gravitate culpæ, sed ex conditione nature, seu status, ubi affert illam Damasceni sententiam: « Hoc est hominibus mors, quod angelis casus. »

Si vero illis verbis; « ipsam naturam angelicam recuperare disposuit, » intellexit S. Bruno cogitare Deum salvare tot homines, quot angeli in superbia peccatum prolapsi perierant, consonans est cum ceteris Patribus ejus doctrina.

pervenit, eosque cremavit. Ergo indignum erat ut ab insensata hoc sacrificium offerretur. Restabat ergo ut a sensata immolatio fieret: sed quia inter sensata plurimum distat, quoniam cum alia rationalia, alia irrationalis creatura habeatur, videndum est utrum si ab irrationali creatura hoc sacrificium offerri debeat. Sed incongruum et nimis absurdum est, ut ab irrationali pro rationali ut quid immoletur. Constat ergo ut hæc immolatio a rationali fiat. Verum quoniam adhuc et inter rationales distat plurimum, si ab angelica creatura hæc immolatio fieri oporteret. Immolatio vero visibilis esse constat; angeli autem invisibiles sunt: verum visibile aliquid requirit offerri ab invisibili (1926). Constat igitur ut ab homine hæc fieret oblatio. Duabus autem partitionibus consummatis, agendum est de reliquis, scilicet quid immolandum sit, et pro quibus. In auctoritate vero compertum est, ut hoc sacrificium par, ut exuberans esse debeat, pro quo offertur, et hoc sacrificium quod, ut diximus, aderat pro salute humani generis, æquale, et non minus debebat offerre. Ergo insensatum excludendum est et irrationale, sed rationale pro rationali condecens hostia aderat. Inter rationale vero, quoniam adhuc differt nimium, invidendum est, si aut de homine, aut de angelo immolari oporteat, uterque etenim ratione viget. Homo vero tanta hostia nullus inveniebatur dignus, quoniam omnes homines et originali, etiam et actuali peccato non erant immunes; velut ait Propheta: « Omnis homo mendax (Psal. cxv, 11). » Et sicut per beatum Evangelistam Joannem dicitur: « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (I Joan. 1, 8). » Unus ergo homo, et idem peccator indecens hostia fuerat pro totius humani generis redemptione. Ergo solus homo ab hoc sacrificio expellebatur. Angelus vero in sui natura admitti nequiverat; quia quod est invisibile, nec teneri, nec pati, nec etiam occidi potest. Et forsitan per assumptam naturam posset immolari, angelica charitas pro injusto puniri frigeret: et hoc non immerito; quia aliquis justus sicut pro justo moritur, ne dum pro injusto damnetur. Et etiam ante adventum Christi homines propter peccatum ab angelis odio habebantur. Et forte si idem homo ab angelo esset redemptus, eundem angelum pro Deo veneraretur, quod ne cui impossibile videatur, dum pro certo prædicti homines sæpissime inveniantur, lapides, ligna, et æramenta pro Deo adorare. His igitur et aliis plurimis hujuscemodi rationibus angelica victima excludebatur. Qua propter solus restabat Creator, qui sua miseratione, et solita benignitate humano compatiens generi, supralicium hominem liberaret, et a diabolica fauce perlexum eriperet; et hoc non in sua natura, sed per assumptum hominem, ut qui solum hominem

redimere venerat, Deus et homo immolaretur. In divinitate vero, quia personarum distinctionem catholica credit adesse Ecclesia, videlicet Patris, et Filii, et Spiritus sancti, non immerito considerandum est hæc assumptio cui conveniebat. Pater autem, si intra virginalem uterum assumeret hominem, et ab eodem nasceretur, idem essent Pater et Filius. Pater secundum divinitatem, Filius vero secundum humanitatem; quod et credere et dicere nefas est. Aliud quoque majus esset nefarium, quoniam duo filii adessent in divinitate, scilicet Pater filius secundum humanitatem, et Filius Dei filius secundum divinitatem. Tanto ergo errore vitato, prædicta assumptio Patri non conveniebat. Adhuc restat agere, si Spiritus sanctus competens esset ad immolandum. Si autem idem Spiritus hominem acciperet, et pro eo vellet immolari, supradictus error in divinitatem caderet; revera etenim duo filii et crederentur, et haberentur in ea. Filius Dei secundum divinitatem, quemadmodum diximus, filius et Spiritus sanctus secundum humanitatem filius. Ergo utriusque, Patri scilicet, et Spiritui sancto prælata assumptio non congruebat; quoniam neuter horum in tali negotio admitti valebat. Igitur solus Filius ad hoc agendum condecens aderat, cui et per justitiam inerat hominem per se creatum salvare, et diabolo suam potestatem petenti obviare, eumque ipsum hominem decipientem decipere, et ablato totius orbis imperio, perpetuo in inferno religare (1927). Legitur namque in Evangelio beati Joannis, quod « omnia per ipsum facta sunt (Joan. 1, 3): » ergo et ipse homo. Ad hæc si ab alio quam ab ipso, per quem creatus fuerat homo, redimeretur, impotentia eidem Filio revera posset ascribi, quod per ipsum creatus, et per eundem non esset redemptus. Si vero Pater, cui potentia attribuitur, incarnaretur, duo filii essent, quod sacris Scripturis de uno Dei Filio loquentibus repugnat. Idem quoque et de Spiritu sancto, qui benignitas est. Sed hoc soli sapientiæ, scilicet Dei Filio conveniebat, ut sapienter diabolus deciperetur. Quæ autem causa hæc rector, quæve justior? Ut Verbo plasmatus homo, a Verbo scilicet, et a Dei Filio per assumptam carnem in pristino reverteretur statu. Igitur jure factum est, et justo ordine confirmatum, ut non a Patre, nec a Spiritu sancto, sed a Dei Filio, qui in divinitate et humanitate Filius vocaretur, homo redimendus fuisset, et in pristinam beatitudinem, unde prævaricando corruit, ingrederetur. His ita apte et convenienter expositis, restat de requie sepulturæ tractare.

Quia Dei Filius, Verbum Patris, splendor gloriæ, hominum Creator, condolens mundum in præcipitum euntem, Patre, et Spiritu sancto cum ipso cooperante, descendit ad nostram accipiendum humanitatem, et homo factus est, et cum hominibus con-

(1926) Docet S. Thom., III p., q. 4, art. 2, deum potuisse novam producendo angelicam naturam, et complere eam sibi in unitate personæ.

(1927) Vid. D. Thom., III p., q. 3, art. 8, ubi pro-

bat perurbis rationibus, convenientissimum fuisse personam Filii incarnari. Apertius autem mens S. doct. declaratur a cardinali Gotti tom. XII, q. 3, De conven. et necessit. Incarnat., lib. 1, §. 2.

versatus est (*Bar. III, 38*) : comedit, bibit, esurivit, flevit, et cætera quæ hominibus conveniebant, egit, præter peccatum, quia qui hominem venerat ad salvandum, et illi peccata dimittendum sine peccato esse concedebat. Unde de illo dictum est : « Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (*I Petr. II, 22*). » Si vero pro homine natus, cætera superiora narrata ordinative peregit, conveniens erat ut moreretur, quia quis homo non visurus mortem, et humanius sepeliretur? Et quia rationale erat. Itaque mortuo sepulturæ summa cum vigilantia diligentia, ut evangelistæ narrant, Joseph ab Arimathæa corpus Dominicum petendo habuit, et in monumento suo novo sepelivit, propheta David attestante, qui ait : « In pace in idipsum dormiam, et requiescam; quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me (*Psal. IV, 9*). » Vere singulariter; quia moriendo et in sepulcro quiescendo vicit diabolum. Quis alius moriendo in prælio vincere posuit, nisi ille qui omnia potest? Igitur singulariter a Patre in spe constitutus fuit. Et iterum Propheta : « Caro mea requiescet in spe (*Psal. XV, 4*). » tertio die resurrectionis. Multis aliis habemus confirmatum auctoribus, qualiter Dominus Jesus in sepulcro quievit. Sed ista de pluribus nostræ fidei sufficiant, scilicet evangelistarum, ac David auctoritates, qui verissime illum in sepulcro jacuisse et requievisse in ipso mausolæo in pace. Qui in pace dormit, maximam hæret fiduciam speratam surgendi. Unde ipse obdormire se dixit.

De sepulturæ requie tractatum est. Instat nobis, quibus auctoribus credatur descendisse in infernum. Salvator enim mundi, sapientia Patris, manna pasceus, petra dulcissima, ac abundanter aqua manans, mortem nostram pro salute accipiendo, sepultus est, et a Nicodemo interlitus myrrha et aloë ut adimpleretur illud Salomonis : « Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi (*Cant. I, 13*). » Vere fasciculus fuit myrrhæ Dominus, et non maxima sarcina, quæ quamvis amara videbatur B. Virgini et discipulis ejus passio; tamen fasciculus, quia momentanea. Sed non licet nobis nimium per ambages decurrere; sed diligentissime advertendum est, quibus credendum sit auctoribus, ipsum Dominum **590** ad inferna descendisse, et sua benedicta potentia fideles suos abstraxisse. Dicit de ipsa descensione David propheta : « Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem (*Psal. XV, 10*). » Et alibi, propheta attestante Osea, dicitur : « O mors, ero mors tua, morsus tuus ero, inferne (*Ose. XIII, 15*). » Vere Dominus mors fuit morti, quia in perpetua morte eam dimisit (1928). Morsus fuit etiam inferni Salvator, et Dominus Jesus Christus, qui non omnes, sed suorum tantum inde extraxit (1929); si enim omnes inde abstraxisset, non esset morsus, sed conglutinans

(1928) « Teneamus firmissime quod fides habet fundatissima auctoritate firmata quia Christus... apud inferos fuit. » D. Aug. Ep. 164, al. 99, c. 5, n. 24.

A hominum; qui vero morsum in aliquid dedit, non totum, sed partem accipit. Sic Christus morsum inferni fuit, quia partem redemit, partemque reliquit. In alio autem loco David dicit : « Domine, abstraxisti ab inferis animam meam, salvasti me a descendentibus in lacum (*Psal. XXIX, 4*); » id est ab illis qui æterno igne cremabuntur.

Quot horas fuerit in descensione, et ascensione.

Expeditis quibus auctoribus in infernum Dominum descendisse credatur; expectat adhuc quantum spatium in sepulcro jacuisse scribere indagando. Plenissime ac vere apertissime est, quia Dominus et illa hora suæ expirationis, Joseph ejus Dominicum petens corpus, habitum suo in sarcophago collocavit, « in quo nondum quisquam positus fuerat (*Luc. XIII, 53*), » et jacuit ab illa hora usque mane Dominicæ diei. Opponunt alii : si ab illa hora usque Dominicum diem Dominus in sepulcro quievit, ergo non tres dies, sicut ipse prædixerat. Solvitur hac probabili ratione : Veritas, quæ Christus est, nunquam mendacium protulit, dicens : « Solvite templum hoc, et in triduo excitabo illud (*Joan. II, 19*); » et : « Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; ita et Filius hominis (*Math. XII, 40*). » qui est Christus. Verum dicens, et verissime confirmavit, quia per tres dies et tres noctes in corde terræ fuit, et post triduum excitatus. Revera et illa hora, qua Dominus apprehensus fuit, et morte damnatus, jacuit in corde terræ, id est in corde terrarum, perfidorumque, dicentium : ubi sunt verba ejus, quibus dicebat : « Antequam Abraham fieret, existum (*Joan. VIII, 58*), » et multa alia. Jacuit etiam in corde terræ, id est in corde apostolorum, qui adhuc terreni erant, et dubitabant de ejus resurrectione; et illum morti traditum videndo fugerunt, tristissime manentes; sic jacuit in corde illorum, quia illam Dominum in mente retinebant. Vel aliter, jacuit in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus, quasi sero, qua apprehensus fuit, tota illa nocte, et de paraseve, et nocte Sabbati, et Sabbato, ac Dominici nocte, et usque mane Dominicæ diei, revera in sepulcro quievit, quia ex quo damnatus fuit morsus quasi jam in sepultura jacebat. Dicunt, quia et tres dies non fuere impletæ. Ad quod dicimus, id esse figuram synechocche, id est pars pro toto, quæ mane Dominicæ diei pro tota die habetur. Nunc evidentissime, prout nostra adfuit possibilitas, propositæ quæstiones solutæ sunt. Sed ille, qui hæc omnia pro nostra placuit salute, nos suos redemptos aptivos filios habeat in pace, scilicet in se et in ipsa sancta incarnatione, et morte ab omni peccato emanat, et in suo sanctissimo regno collocet, ut post hujus vitæ transitum hilari vultu prospicere queamus regnantem cum Patre et Spiritu sancto per infinita sæculorum sæcula. Amen. Deo gratias, et nos de tuis tu nos [fort. destitutos] satias.

(1929) Ita sensit idem S. Aug. qui « quod scriptum est, solutis doloribus inferni non in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ista ratione judicabat. » Ead. ep. c. n. 1, 5.

591 TRACTATUS SECUNDUS.

DE SACRIFICIO AZYMO, AD LEONEM MONACHUM.

Hortaris sæpissime, charissime, magisque nostram percogis humilitatem, frater Leo, atque venerabilis monache, ut dominis spiritualibus fratribus monachis in Constantinopolitana urbe constitutis, qui crebro a Græcorum superflua loquacitate, immoderato zelo arguuntur, aliquid de sacrificii observatione summam breviterque describerem. Ex tuo, itaque aliorumque multorum recitatum est ore, quod ab episcopo ejusdem sedis, vel ab ipsius clericis recenter blanda suasionem, sæpe furibunda locutione indiscrete decipiuntur, ut ritus nostri sacrificii azymi relinquantur, et more Græcorum fermentatum sacrificium Deo offeratis. Quibus ad hæc imperterriti non ex nostra insolentia, sed sanctorum authentica theologorum Patrum scientia, e contra respondeamus. Licet illorum religiosis? Patres ac doctores studuerunt ex fermentato pane Deo omnipotenti sacrificium offerre, tamen nunquam invenimus illos nostram oblationem evacuantes ac deridentes. Quid id hæc dicimus? « Nunquid divisus est Christus in corpore suo (I Cor. i, 13), » ut alius sit in Romano sacrificio, alius in Constantinopolitano? Quis hoc accipiens dixerit? Nisi ille qui Dominicam novit scindere vestem, ut Arius et alii hæretici. Nos vero eraciter tenemus, imo firmiter credimus, quia quamvis sint diversi mores ecclesiarum, tamen una est fides quam indissolubiler unitur capiti suo, id est Christo: et ipse unus, idemque permanet in suo corpore, quod pro nostra salute Deo Patri sponte obtulit. Resipiscant ergo ab hac chacheton famosa lteratione, Latine munditiæ detrudere desinant. Jam si ipsi obturatis auribus nostræ veritati non consentire volunt, sine omni dubitatione ostendimus nostrum sacrificium, quod prius sinceriusque sitolorum sacrificio, non solum ex Evangelica, apostolicæque auctoritate, sed etiam ex legali Veteris testamenti institutione præfiguratum. Legimus namque in libro Exodi (cap. xi, 4), ubi præcipiente Deo Moyse sancto, ut quarta decima luna primi mensis I vesperam filii Israel immolarent agnum Domino sine macula, et manducarent carnes illius assas igni in azymis panibus. Interea si vobis responderint, jam illud vetus præceptum fuit, jam defecit, jam prætransiit, confidenter illis beati Pauli apostoli obijte sententiam, qua dicitur: « Omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt (I Cor. i, 11). » Notate dilecti. Si veteris testamenti

(1930) « Cum legitur de Domino, quando corpus eum de pane fecit, quia accepit panem, et benedixit, non additur azymum vel fermentatum. Cerm tamen est quia azymum benedixit, forsitan non

A figura fuit, ergo nostra tempora pertendebant, et quod in umbra latebat, in luce novi testamenti jam præfulgebat, ac propterea scripta erant, et ab ipsis etiam fidelibus observanda. Nam quomodo in agni immolatione passio nostri figurabatur Redemptoris, in mari Rubro baptismus, in columna nubis Spiritus sanctus, in manna cœlesti gratiæ donum: in petra, quæ eos consequbatur Christus; ita in azymo pane nostri temporis monstrabatur sacrificium. Ipse Creator atque Redemptor hominum veniens in hunc mundum indutus nostram mortalitatem, non amittens suam divinitatem, postquam universa, quæ de eo fuerant prædicta, essent impleta, et paterno consuisset consilio, ut mundum sua redimeret morte, ipsumque mundissimum atque sacratissimum, quod de immaculata Virgine susceperat corpus, præfinito tempore voluisset nostra pro vitâ Deo Patri offerre in illa tunc sacrosancta cœna, quando Pascha cum suis discipulis celebravit, panemque accipiens in suis sanctis manibus fregit et dedit eis, dicens: « Accipite et comedite: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem (I Cor. xi, 14). » Dicant, obsecro, fratres, qualis fuerit panis ille; azymus fuit, an fermentatus? Si dixerint, fermentatus, ergo falsa est Domini sententia dicentis: « Non veni solvere legem, sed adimplere (Matth. v, 17). » Quomodo ille, qui legem dedit, benedictionem usque nobis inferret, si ea quæ legis sunt, non observasset (1930)? Si hoc fecisset, ut transgressor legis juste puniretur, nec pro nostra omnium redemptione moreretur. Cum ipse Dominus Jesus per Moysen dicat, ut quarta decima die primi mensis, 592 quod phase occidebatur, usque ad vigesimam secundam diem ejusdem mensis, quicumque inventus esset in populo Israel, qui fermentum haberet in domo sua, periret de cœtu filiorum Israel, quia pactum Dei irritum fecisset. Sufficiat nobis jam ex legali observatione mandati testimonia proferre; ad Evangelii gratiam, et novi testamenti lumen subsequens sermo percurrat. Neque enim aliter illo tempore solus sine omnibus Pascha illud celebrare potuisset, quod commune omnibus erat datum, et tamen utrumque Testamentum in eo adimpleret. Sancti quoque evangelistæ de ipsius celebritate Paschæ, atque panis observatione ita locuti sunt. Unus ait: « Appropinquabat dies festus azymorum, qui dicitur Pascha (Luc. xxii, 1); » alter idipsum replicat, dicens: « Erat Pascha, et azyma vobis biduunt

quia res quæ fiebat hoc exigebat, sed quoniam cœna in qua hoc factum, hoc exigebat. » Anselmus Cantuar. tract. De azymo et fermentato, cap. 1.

(*Marc.* xiv, 1). » Iterumque : « Prima autem die azymorum accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes : Ubi vis parvius tibi comedere Pascha? » (*Math.* xxvi, 17.) « Sciens Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo (*Joan.* xiii, 1). » Ergo si Pascha, quod Hebraice dicitur phase, a transitu nomen accepit, et non a passione, ut plerique male interpretantur; profecto Dominus Jesus in suo transitu, id est in morte sua, non alium panem tradidit discipulis suis, nisi illum quem paterna traditio praeceperat custodiendum. Non tantum ante passionem suam hoc egit, quantum et post resurrectionem hæc eadem repetens (*Luc.* xxiv, 31), in Emmaus non valentibus eum cognoscere discipulis, nisi in fractione panis, coactus, ut cum ipsis maneret, eundem panem azymum eisdem fregit, deditque ad manducandum. In tota Judæa certe fermentum deerat, quia adhuc Pascha celebrabant, nisi ut apertius cognoscatis, quia illum panem post resurrectionem eis dedit, quem jam similem, et ante passionem dederat. Satis sit huc usque ex evangelica lectione vobis accommodasse sententiam. Nunc autem ad beati Pauli apostoli nos oportet Epistolam dextere animam, ubi nos de ipso sacrificio, quod azymum, et non fermentum sit, vigilantiter hortatur dicens : « Fratres, expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis (*I Cor.* v, 7, 8). » Sed cur hoc, fratres charissimi, sanctus prædicavit Apostolus? Ut ostenderet quia in fermento, id est, ut nullo dogmate hæreticorum sive schismaticorum panis Christi execrabilis et abominabilis corruptionis contaminaretur; sed in puritate et simplicitate catholice fidei illibatae semper custodiretur, non indigne ab aliquo comesto pereat anima ejus de conventu digne filiorum Israel, hoc est salvandum. Item Dominus per Amos loquitur dicens : « Venite in Bethel, et impie agite, et sacrificate de fermentato laudem (*Amos* iv, 4). » Quid per Bethel, nisi idolum, nisi corruptio sacrilegii exprimitur? Ex quo Dominus in Evangelio admonet dicens : « Cavete a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis (*Luc.* xii, 1); » id est a doctrina carnalium eorum, et inflata scientia, de quo Apostolus ait : « Scientia inflat, charitas vero ædificat (*I Cor.* viii, 1). » Et iterum : « Modicum fermentum totam massam corrumpit (*Galat.* v, 9). » Sufficiant pauca de pluribus prolata testimonia. An adhuc irreverenti fronte audebunt contra nos obire sententiam, dicendo ut astruant nos cum Hæbreis Judaico more azymum comedere. Cui insanæ objectioni cum sano respondemus intellectu (1931) : Absit hoc ab catholica, atque apostolica Romana

(1931) Hanc eandem objectionem diluit S. Anselmus cap. 3. « Cum ergo, inquit, nos panem azymum sacrificamus, non ut per azymi figuram talem Deum Iesum futurum significemus; sed ut ipsum

A Ecclesia, quæ caput, et fundamentum, ac speculum dicitur, et probatur esse omnium Ecclesiarum, quæ Deus et Dominus noster Jesus Christus per semetipsum ædificare dignatus est, ac promittens specialiter suo dilecto discipulo Petro apostolo, dicens : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalent adversus eam, et tibi dabo claves regni celorum (*Math.* xvi, 17). » Atque iterum : « Ego rogavi patrem, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos (*Luc.* xii, 32). » Absit a totius mundi Domino, ut idcirco cum Hebræis judaizes, eo quod de azymo pane sacrificium Domino dicitur offerre. Absit, ut pro tali re sacra hoc agat Romana Ecclesia, ut suis ostendat per orbem fidelibus constitutis, agnum, qui abstulit peccata mundi, sine omni corruptione, pollutione, neque contagione culpæ, sinceram sanctamque et immaculata Virgine suscepisse carnem, testante angelis, qui ipsius Domini incarnationem eidem Virgini tenerabili annuntiat, dicens : « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur, Filius Dei (*Luc.* i, 35). » Illa obumbratio, quæ virginalem uterum dicitur obumbrare, non aliter intelligenda est, quam ut ab omni æstu concupiscentiæ vel corruptione alicujus facinoris illud castissimum Domini templum, in quo habitare dignatus est, intactum, purumque, quod est azyma, semper custodierit, dicente Salomone : « Sapientia ædificavit sibi domum (*Prov.* ix, 1). » Nam, ut ea quæ superius diximus repetamus, cur non nobis sacrificium de veteri præcepto tenendum est? Cur ea, quæ illis carnalia sunt imperata, in nobis spiritualiter videamus adimpleta? Nunquid ex ipsis non tenentur templum, sacerdotium, unctionem, incensum, sacerdotalia indumenta, et quadragesimam? Si hæc cuncta prius ipsa Israelitica plebs tenuit, et postea Domino cooperante, nobis concessa sunt; quare non azymum etiam inter reliqua præcepta sacrificii Domino offerendum est? Cum, ut sæpe jam testatum sumus, puritatem, simplicitatem, atque mundiciam significet. Et ipsum principium, caputque consilium apostolorum, post Domini ascensionem primatum obtulisse invenimus sacrificium, non aliter, quam a Domino, et magistro suo iustum est offerri. Post ipsum beatus Clemens, cui beatus Petrus tradidit pontificatum, in Epistola sua (1932) ad Jacobum, qui Hierosolymam regerat Ecclesiam de ejusdem sacrificii observatione taliter admonet agendum, dicens : « Cum mihi dominus, et magister meus Petrus summi pontificatus traderet dignitatem, inter multa hortamenta, quibus ab ipso adhortabatur, cum ad Domini sacrificium pervenisset, ita de se mihi dixit : Vide, Clemens, ne aliter agas de co-

panem in corpus ejus, divina virtute sacrificium nequaquam in hoc legis vetustatem servamus, sed Evangelii veritatem celebramus. »

(1932) Hanc ut genuinam non agnoscat erroris

ore Domini, quam quod ego tibi præcipio, quia ego A viriliter in soliditate; ac firmamento orthodoxæ columnæ, et nemo cum suasoribus verbis a sanctæ non hoc a me ipso, sed qualiter ex ore Domini, et fidei catholicæ, et apostolicæ præfatæ sedis, matris magistri mei Jesu Christi audivi, taliter illud lo- Ecclesiæ Romanæ consuetudine vos separet; quia, quor : similiter et tuis successoribus, qui post te in teste Augustino luculentissimo doctore, ac episcopo tanc apostolicam successorum sunt sedem, in perpetuum hoc exemplum relinque. » Sicque post ipsum Africano, non est alia sedes in cœlo aut in terra dignior, sive prior, nisi illa quam Romana tenet Ecclesia. Hanc tenete, hanc puro corde diligite, et ab b. Silvester, qui inclitum Augustum, atque perfectum Ecclesiæ filium Constantinum Romæ baptizavit, adem jussa perfecte adimplens, etiam in posteris custodire mandavit. Denique S. Gregorius, eximius ceter, qui Eutyichium Constantinopolitanum episcopum cum suis fautoribus in præsentia Mauritii imperatoris, mira cum ratione exsuperavit, alio modo non celebravit, atque nobis celebrandum sacrificium præcepit, quam illud, quod omnes sui præcessores sanctissimi papæ, quos enumerare B regum est, in sanctissima sede apostolica jussi sunt celebrare. Quapropter, amantissimi fratres, state culis. Amen.

594 AD TRACTATUM SEQUEMTEM ADMONITIO.

Sapientissime, piissimeque exaratum hoc opusculum ex eo evincitur quod non tam editum fuerit Venetiis a Mauro Marchesio an. 1651 inter reliqua S. Brunonis Opera, sed iterum excusum ab editoribus Bibl. Max. et. typis Lugdun. 1677, Tom. XX, p. 1725, reperitur, iterumque a D. Luca Dacherio, tom. XII, edit. Paris. 1725, in Spicilegio, et Taurini in separato parvo volumine, absque nota anni. Sed multo ejus existimationem auget editor Codicis Liturgici clar. Philippus Zazzera, quem inter mss. Bibl. Vaticanæ comperit, visque doctis adnotationibus illustratum, et sanctissimo pontifici D. N. Pio VI dicatum Romæ publici juris edit. an. 1784. Cum autem quidquid ad perfectionem hujusce S. Brunonis elucubrationis novam editionem videri comparare proposuissem, non piguit Florentiæ codicem ms. Bibl. S. Marci O. P. Sæc. XIII, alterumque Codicem archivi Vaticani ejusdem circiter ævi exaratum consulere. Ex his igitur tum codicibus, cum editionibus plures variantes lectiones deprompsi, quæ quamplurima errata præsertim in Marchesio, et in editione Taurinensi corrigunt, et nitidiorum completiorumque lectionem reddunt. Peropportunos hic mihi datus patet notitiam præbendi, ubi ignoratur, præclari operis, cui inscriptus est titulus S. Ecclesiæ Rituum, inæriorumque Officiorum explicatio, cujus autographum, ut dixi, in Bibl. Vatic. asservatur, deque Ecclesiasticis institutionibus maxime meritis cl. Philippus Zazzera habendus est, qui eum copiosis eruditisque momentariis exornatum publicavit. In fronte, adnotatur, explicationem illam ab Anonymo sæculo XII. scriptore elucubratam fuisse, et ex Vaticano Codice num. 5046, tunc primum erutam. Unum admonendum ipse rest, scilicet, quod auctor Anonymus suam rituum explanationem ab hoc Brunonis opusculo auspiciatur; ut quæ non inferri potest, magno illud in pretio jam tunc haberi ab Ecclesiasticis viris, ut cæteris de sacris ritibus scriptoribus præponeretur, quasi ipse ductor chorus cæterorum fuerit.

595 TRACTATUS TERTIUS.

DE SACRAMENTIS ECCLESIAE, MYSTERIIS ATQUE ECCLESIASTICIS RITIBUS.

(Ex editione Taurinensi.)

(1933) Dilectissimo fratri GALTERIO, Magalonensi episcopo, Bruno Signiensis episcopus, salutem.

Cum Romæ quondam in Insula in domo episcopi ortuensis simul essemus; cumque in libro Exodi de tabernaculo testimonii, et de vestibus Aaron, typica quædam, et magni mysterii significativa lege-

(1933) Hanc inscriptionem secundum clarissimum arolum Sebastianum Berardi tradimus, qui part. tom. II, p. 146, emend. Grat. ejus episcopi mentionem habet, non secundum erratam editionem

C remus, cœpisti mirari tu, cœpi mirari et ego, quod aliqua illis similia adhuc in Ecclesia fieri videamus, cum jam vetera transierint, et facta sint omnia nova. Multa enim sunt in ecclesiarum dedicationibus, multa et in aliis Ecclesiæ sacramentis, quæ non minus quam illa, sub umbra, et figura fieri v-

Taurinensem, ferentem : *Dilectissimo fratri Galterio Magalensi episcopo; quæ etiam in Marchesio, aliisque editoribus legitur.*

dentur. Petisti igitur a me, ut sicut illa exposueram, A
ita et ista exponere tentarem. Promisi me facturum, sed aliis negotiis impeditus; et tuæ petitionis, et meæ promissionis jam pene oblitus eram: cum Helbertus cremita, et presbyter venerabilis, a vobis ad nos veniens, id, quod promiseram, quasi debitum exigebat. Memor igitur tuæ dilectionis, quamvis multum impeditus, facere aggressus sum quod facere jussisti.

596 De consecratione ecclesiarum.

(1934) De sacramentis Ecclesiarum locuturi, prius sacramenta ipsa ponamus; postea vero quid significant, prout Dominus dederit, exponamus (1935). Quando enim ecclesia consecratur, solus diaconus eam ingreditur, januas claudens (1936), ibidem expectat episcopo responsurus. Tunc episcopus de foris aquas benedicit, non sine sale, acceptoque fasciculo hyssopi ex aquis, quas modo sanctificaverat ecclesiarum parietes ter circumeundo aspergit: ter quoque cum virga pastorali januas percutiens dicit: « Tollite portas, principes vestras, et elevamini, portæ æternales, et introibit Rex gloriæ (Psalm. xxiii, 8). » Cui diaconus de intus respondet dicens: « Quis est iste Rex gloriæ? (ibid.) » Et ille: « Dominus fortis, et potens, Dominus potens in prælio (ibid., 9). » Post tertiam percussorem, paucos ex ministris secum ducens ecclesiam ingreditur, cætera multitudinè foris expectante. Tunc episcopus totum alphabetum in modum crucis bis in pavimento describit; ac deinde sicut prius alias aquas sanctificat, quibus non tantum sal, sed et cinerem quoque miscet et vinum. His autem altare, et ecclesia aspergitur, et consecratur. Postea vero super altare oleo, et chrismate fuis, lapidem ipsum episcopus ungit. (1957) Et tunc tandem ibidem reliquias ponit, atque componit. His igitur expeditis, significationes videamus. Sed prius querendum est, cur aqua benedicatur? Quare lapides et parietes aspergantur? Cur etiam potius lapides, et ipsi parietes per se non benedicantur? Cur sine aqua non sanctificantur? Cur eadem ipsa benedictio, quæ aqua datur, lapidibus non datur? Hoc totum habet significationem (1938). Audi igitur quid Dominus dicat: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum (Joan. iii, 5). » Aqua enim lavandis corporibus idonea est: tantam virtutem accipere meruit, ut sicut corpora lavat a sordibus, ita et animas mundet a peccatis.

(1934) In edit. Taurin. deest hic titulus, quem codd. et edit. Rom. afferunt. Apud Dacherium legitur expositio *De consecratione ecclesiarum*. D. Philippus Zazzera epistolam S. Brunonis ad episcopum Magalonensem omisit.

(1935) Lucas Dacherius habet: *Postea vero quid significant, exponemus.*

(1936) Idem auctor, *januas claudit.*

(1937) Hæc periocha deest in edit. Venet. Lugd. et Taurin.

(1938) Alia est cod. Vatic. lectio: *Sed prius querendum est cur aqua benedicatur, qua lapides et pa-*

Quid aqua significet.

Manifestum est itaque quod hæc aqua baptismi significet, cujus aspersione ecclesia consecratur, a quodammodo baptizatur.

Quid significet ecclesia.

Ipsa vero ecclesia eam utique Ecclesiam designat, quæ in ea continetur, id est multitudinem: unde etiam ecclesia vocatur, eo quod Ecclesiam continet. Hæc enim figura a grammaticis metonymia dicitur, quando id quod continet, ponitur pro eo quod continetur. Quale est illud, quod in Evangelio Dominus ait: « Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas (Matth. xxiii, 34): » cum utique non ipsa Jerusalem, sed ejus habitatores prophetas occidit. Sic etiam dicere solemus: Illa domus bona est, eo quod bonos habeat habitatores; et illa mala est, eo quod mali habitatores habitent in ea. Secundum hanc igitur significationem, hæc ecclesia ex lignis, lapidibusque constructa, eam Ecclesiam designat, quæ ex vivis lapidibus ædificatur; cujus lapides non calce, sed charitate junguntur et uniantur; cujus fundamentum Christus est; cujus portæ apostoli sunt; cujus columnæ episcopi sunt et doctores, in quo unusquisque lapis tanto amplius utilitat, quanto fidelior et melior est.

Quid sal significet.

Quia igitur dictum est quid aqua, et quid domus significet, dicamus etiam cur hæc aqua sale miscetur. Cum enim Salvator noster de baptismo loqueretur, nullam salis fecit mentionem; non enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua salsa, vel sale in illa, vel aliquid hujus modi; sed, quid dixit? « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei (Joan. iii, 5). » Id ipsum autem et de oleo, et de chrismate dici potest; sed de his alias: interim de sale dicamus. 597 Sal enim in divino eloquio frequenter pro sapientia ponitur, unde est illud: « Sermo vester sale sit conditus (Coloss. iv, 6). » Et Dominus discipulis: « Habete, inquit, sal in vobis, et pacem habete inter vos (Marc. ix, 43). » Itemque: « Vos estis sal terræ; quod si sal infatuatum fuerit, in quo condietur? » (Matth. v, 13.) Hinc etiam secundum legem (Levit. ii, 23) nulla hostia sine sale offertur, sed in omni sacrificio ponitur. Unde manifestum est, quod sal (1939) pro sapientia ponitur. Sic est enim sapientia condimentum omnium virtutum, sicut sal est condimentum omnium ciborum. Sed quæ sapientia? Non aliq-

rietas aspergantur, cur etiam potius lapides et parietes ipsi per se non benedicantur; cur sine aqua non sanctificantur; cur eadem ipsa benedictio, quæ aqua datur, lapidibus non datur? Hoc totum significat.

In aliquibus differt Dacherius: *Sed prius, ut querendum est cur aqua benedicatur, qua lapides et parietes aspergantur? Cur enim potius lapides et parietes prece non benedicantur? cur sine aqua non sanctificantur.* In reliquis concordat.

(1939) Edit. Rom. addit *sal*, quod deest in aliis editionibus.

sapientia mundi, quæ « stultitia est apud Deum » (I Cor. iii, 19), » sed illa sapientia, de qua Dominus ait : « Confiteor tibi, Pater Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Luc. x, 11). » Sed vis audire quæ sit ista sapientia, quam simplex, quam facilis ad discendum? Veniat modo aliquis ad hanc aquam; veniat nunc aliquis ad baptismum, audiat hanc sapientiam, gustet de hoc sale, neque enim prius baptizatur aliquis, quam sale cibetur; hoc enim omnibus notum est; ad litteram dico. Infantibus ad fidem venientibus statim in ore ponitur sal: (1940) ut quod actu habere non possunt, habeant vel significatione sacramenti. Interrogo igitur nudo aliquem hominem baptizandum: « Credis in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem omnium visibilium et invisibilium? » dicit: « Credo. — Credis et in Jesum Christum Filium ejus, unicum Dominum nostrum natum et passum? » Inquit: « Credo. — Credis et in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, carnis resurrectionem, et vitam æternam? » Ait ille: « Credo. » bene instructus est iste, sapiens est, et sufficienter sale cibus. Hoc est igitur sal, quod miscetur aquæ; hæc sunt prima fidei rudimenta: sine his non valet baptismus (1941). Sive enim tollas aquam, sive tollas hæc verba, non est baptismus. Hoc autem dum dico, nullum præjudicium facio infantibus, et nondum intelligentibus, qui non sua, sed aliorum fide baptizantur et salvantur. Salvantur utique, si vel prius bierint, vel ad ætatem venientes fidem pro eis promissam fideliter crediderint, et custodierint; alioquin non valet baptismatis aqua, quia non est conita (1942). Dictum est itaque quid aqua, quid sal, et quid domus dedicanda significet. Nunc autem suerest ut de hyssopo dicamus, cum quo ecclesiæ patetes supradicti aqua asperguntur.

Quid hyssopus significet.

Hyssopus naturaliter in petra nascitur: « Petra nitem, ait Apostolus, erat Christus (I Cor. x, 4). » Bona herba hyssopus, quæ nascitur, et renascitur, et radicitur in Christo. Per hanc enim etsi tota fideium multitudo intelligi possit, præcipue tamen illi per hyssopum figurantur, qui in Christi fide radicati et fundati, ab ejus amore divelli et separari non possunt. Per quod quid melius, quam episcopos et presbyteros intelligere possumus, qui (1943) quanto majorem in Ecclesia obtinent dignitatem, tanto fir-

(1940) Videndus Theodulphus in libello De ordine baptismi cap. 5 apud Menardum in nott. ad Sacramentarium S. Gregorii M. col. 364, et ipse Menardus ad illud cap. 377, et seqq.

(1941) In hunc locum optime hæc adnotavit clar. hilippus Zazzera: « Non quod validus, inquit, non est baptismus, ubi materia, formaque a Christo præscripta administratur, sed quod, si justitiæ et salutis rationem spectemus, frustra suscipitur ab adulto, ut præter baptismi voluntatem, et fidem, male ante actæ vitæ poenitentiam, et firmum abstinendi a peccatis propositum non afferat. » Vid. Catech. Rom. de sac. bapt. n. 35 et seqq., et D. Thom., iii p., q.

mius Christi fidei inhærere debent? Et per hos quidem spargitur aqua: per hos et ab his baptizantur fideles: his datum est perficere baptismatis sacramenta. Nec illud quidem prætereundum est, quod ter episcopus ecclesiam circumit, et ter parietes aqua aspergit.

Quid in circuitu eundo significet.

Apparet etiam in hoc figura baptismatis. Audi igitur quid suis discipulis Dominus dicat: « Ite, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19). » Hinc est igitur quod sacri canones ter in aquam mergi præcipiunt eos qui baptizantur (1944). Quia itaque Ecclesia non potest mergi in aquas, ter ab episcopo circumeunte aspergitur aqua. Vides ergo, quam bene omnia, quæ superius dicta sunt, baptismi conveniant sacramentis? Hinc autem illud quoque videamus, quod ter cum virga pastoralis ecclesiæ januas episcopus percussit.

598 Quid virga significet.

Quid enim virga pastoralis, nisi sermo divinus, et prædicatio evangelica intelligitur? Quod autem sermo virga vocetur, propheta de Domino testatur dicens: quia « percutiet terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium (Isa. xi, 4). » Virga oris sermo est. Virga igitur januas percutere, est aures audientium prædicationis voce ferire: aures enim portæ sunt, per quas ad corda audientium sanctæ prædicationis verba introducimus. Unde Psalmista ait: « Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudes tuas in portis filiæ Sion (Psal. ix, 15). » Quid est enim in portis filiæ Sion, nisi in auribus et auditu fidelium? Illud quoque non vacat a mysterio, quod ter episcopus januas percussit. Numerus iste et notissimus et sacratissimus est. In omni enim dedicatione ter semper episcopus januas percutere debet; quia sine invocatione Trinitatis nullum in Ecclesia sit sacramentum. Percutiamus igitur ecclesiæ januas, et prædicationi instemus, quatenus usque ad cordis secretarium accedere, et Christi fidem adducere valeamus.

Quid litteræ.

Expositis igitur omnibus, quæ in ecclesiæ dedicatione exterius episcopus agit, hinc etiam quid interiorius faciat, videamus. Ingressus enim in ecclesiam, bis totum alphabetum scribit in pavimento. Per quod vel utrumque Testamentum, vel duplex sanctarum Scripturarum intelligentia figuratur. In his

68, art. 6 et seqq.

(1942) Nempe, et si baptismum susceperint, ad æternam vitam minime perveniunt, ex defectu operum, quæ fidem consequi debent.

(1943) Cod. Arch. Vat., quia.

(1944) Utrum trina immersio sit de necessitate baptismi agit D. Thom., iii p., q. 66, art. 8, et ex auctoritate S. Gregorii docet non esse necessarium, sed simplicem aquæ abluitionem sufficere: « Quia unica immersio significatur unitas mortis Christi, et unitas deitatis; per trinam autem immersionem significatur triduum sepultura Christi; et etiam Trinitas personarum. »

etiam paucis litteris omnis scientia continetur, quæ semel in synagoga, et bis in ecclesiæ pavimento scribuntur; Judæi enim unum (1945) tantummodo recipiunt Testamentum; quod non dupliciter, ut nos, sed simpliciter tantum, et ad solam litteram interpretantur. At vero Ecclesiæ filii, et utrumque recipiunt, et utrumque dupliciter, id est ad litteram, et spiritualiter intelligunt. Bis igitur in pavimento corporis nostri alphabetum scribitur, si utrumque Testamentum suscipimus, et utrumque dupliciter intelligimus. Hinc est enim, quod illa animalia imunda dicuntur, quæ neque ruminant, neque ungulam sūdunt: illa enim animalia, quæ ruminant (motum est valde quod dico) bis eundem cibum comedunt. Cibus animæ est lectio sacra; hanc autem his comedimus, quia semel ad litteram, et iterum spiritualiter eam exponimus et intelligimus. Ungulam quoque sūdere, est sacram Scripturam dupliciter interpretari: quæ ideo quidem ungula dicitur, quia in via honorum operum pedes nostros firmat et munit.

Quid quod in modum crucis scribitur.

Sed quid est, quod non in directum, sed in obliquum, et in modum crucis hæ litteræ scribuntur? nisi quia sacrarum Scripturarum intelligentiam perlingere non valet, qui crucis mysterium non recipit, et Christi passione non credit se esse salvatum. Soli enim Christiani hanc intelligentiam habent, qui crucis signaculo insigniti sunt: quibus « vicit leo de tribu Juda, radix David aperire librum, et solvere septem signacula ejus (Apoc. v, 5). » In Christi namque passione (1946) verum templi scissum est, et revelata sunt Sancta sanctorum (1947). Cætera videamus.

Quid aqua interioris benedicta.

Post hæc autem episcopus aliam item aquam benedicit, cui non tantum sal, sicut priori, de quo supra diximus, sed vinum quoque cum cinere (1948) miscet. Hæc autem aqua Spiritum sanctum significat, sine cujus afflatione nihil unquam sanctificatur, et sine cujus gratia non fit remissio peccatorum. Quod autem Spiritus sanctus aqua vocetur, ipsa Veritas ostendit, dicens: « Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii, 38). » Quod quid significet, mox Evangelista exponens ait: « Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum (ibid., 39). » Aqua igitur Spiritus sanctus. Et vide ordinem sacramenti: exterius aqua, interior Spiritu sancto consecratur. Hoc est enim, quod Dominus ait: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto (Joan. iii, 5). » Ecce aqua, ecce Spiritus. In baptismatis igitur sacramento nec aqua sine Spiritu, nec Spiritus sine aqua, quod quidem ipse Spiritus significabat, qui in prima mundi creatione « ferebatur super aquas (Gen. 1). » Ille igitur aqua et ipsum altare, et totum interioris templum aspergitur. De sale au-

(1945) Dacherius habet, *vetus*.

(1946) Cod. archiv. Vatic.: *In Christi enim morte*.

(1947) Cod. Vat., *revelata sanctorum corpora*.

(1948) Cod. archiv. Vat., *et cinerem*.

tem, quod ei additur, superius dictum est. Diximus enim, quod prima fidei rudimenta significet. Poterant ista sola sufficere ad baptismi sacramentum; sed sancti Patres nostri, qui Spiritu Dei ita constituerant, voluerunt nobis satisfacere, non solum in his quæ pertinent ad virtutem sacramenti, verum etiam in illis quæ pertinent ad significationem: sufficit enim aqua, et Spiritus ad baptismi perfectionem: cætera vero, quæ adduntur, ad significationem pertinent. Non enim oleum, vel chrisma habuit Philippus apostolus, quando eunuchum baptizavit. Hæc tamen jam nunc prætermittenda non sunt, quæ ad significandum aliquid, sanctorum diligentibus expositione, addita sunt (1949).

Quid vinum significet.

Dicamus igitur quid vinum significet. Vinum enim in hoc loco majorem, et spiritualem divini legis intelligentiam designat. Unde ad nuptias vocatus Saluator noster in vinum aquas convertit, quatenus majori intelligentia nos erudiret, et spiritualis novæque doctrinæ nectare satiaret. Divina namque Scriptura, ad litteram intellecta, aqua est sine sapore et jucunditate; quæ si spiritualiter intelligitur, vinum fit, et quidem rari saporis, magnæque suavitatis. Quod enim interest inter aquam et vinum, hoc interest inter litteram et spiritum; unde Apostolus inquit: « Littera occidit, spiritus autem vivificat (I Cor. iii, 6). » Hoc autem vinum Psalmista olim promittens ait: « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos (Psal. xxxv, 9). » Itemque: « Calix tuus inebrians, quam præclarus est! » (Psal. xxii, 5.) Et iterum: « Hunc humiliat, et hunc exultat, quia calix Domini vini meri plenus misto (Psal. lxxiv, 8, 9). » Humiliat enim Dominus Judæum, exultat gentem. Quare? quia ille litteram sequitur, quæ occidit: hoc merum vinum et spiritualem intelligentiam bibit. Tota enim perditio Judæorum in hoc est, quod litteræ creduli spiritualem intelligentiam recipere nolum. Unde Psalmista: « Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributionem, et in scandalum, obscurantur oculi eorum, et dorsum eorum semper incurva (Psal. lxxviii, 23). » Hæc enim mensa divina Scriptura est: de cujus deliciis animæ nutriuntur, de quibus quodcumque animal comederit, vel biberit, nisi ruminaverit, non vivet. Bonum est igitur hoc vinum, sed illis bonum, qui bene, et fideliter Deo untuntur. Ad hoc enim libandum in Canticis canticorum ipse Dominus nos invitavit, dicens: « Comedite, amici mei, et inebriamini, charissimi. Ego dormio, et cor meum vigilat (Cant. v, 1, 2). » Nunc igitur nos inebriari Dominus jubet, cum alibi de ebrietate fugienda dicat: « Videae corda vestra graventur in craspula et ebrietas (Luc. xxi, 34). » Est igitur et bona, et mala ebrietas.

(1949) Ita definiit Tridentina synodus sess. vi de Sacramentis, can. 13, Ecclesiæ ritus in sacramentorum administratione omnino esse observandos.

as; neque enim potest esse nisi bonum, quod Dominus jubet; et iterum non potest esse nisi malum, quod Dominus prohibet. Bona est enim ebrietas ventris (1950). Et de vino quidem quid significet, sufficienter dictum est.

Quid cinis significet.

Restat nunc ut de cinere dicamus. Sed quid cinis, nisi poenitentia? Sedere namque in cinere, cinicio indui, poenitentium est. Hinc est enim quod de Ninivitis poenitentibus dicitur: « Quia rex ipse surrexit de solio suo, et indutus est sacco, et sedit in cinere (Jon. iii, 6). » Hinc et David: « Quia cinerem, inquit, tanquam panem mandurabam, et potum meum cum fetu temperabam (Psal. ci, 10). » Hinc et Abraham: « Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis (Gen. xviii, 27). » Hinc et peccanti homini dicitur: « Quid superbis, terra et cinis? » (Eccli. x, 9.) Babyloniae quoque Dominus per prophetam loquitur (1951): « Descende, inquit, sede in pulvere, virgo filia Babylonis, non est solum ultra tibi (Isa. xlvii, 1). » Unde et consuetudo in Ecclesia inolevit, ut per singulos annos in initio quadragesimae capita nobis cinere aspergamus. His autem et similibus facile ostenditur, quia per cinerem poenitentia designatur. Quia igitur dictum est, quid aqua, quid sal, quid vinum, et quid cinis significet, dicamus modo quare simul misceantur, ut eorum aspersione ecclesia consecretur. Puto enim, quod sine his, quod si vel unum defuerit, populus Domini, quod est Ecclesia, neque sanctificatur, neque solvitur a peccatis. Et de aqua quidem manifestum est: Quia « nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum (Joan. iii, 5). » De sale quoque non dubium est, quia sine fidei condimento, quod in sale significatur, nemo unquam salvari poterit, etiamsi aqua baptismatis aspergatur. Sed quid dicam de vino, per quod spiritualis intelligentia designatur. Quo qui aspersus non fuerit, quicumque de eo non biberit, vel propinantibus non crediderit, ad vitae aeternae beatitudinem non perveniet. Cineris quoque aspersio, nec quam poenitentia intelligitur, 600 tam necessaria est, ut sine ea non fiat remissio peccatorum (1952): per ipsam enim pervenitur ad baptismum, quod est unicum et singulare refugium peccatoribus post baptismum. Unde et non immerito baptismus vocatur, dicente Evangelio de Joanne: « Quia venit in universam regionem Galilaeae praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum (Luc. iii, 3). » Dicebat enim: « Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum (Matth. iii, 2). »

(1950) In editionibus desunt quae habet Cod. Vat., *quod est ebrietas ventris.*

(1951) Haec in Cod. Vat. desunt, non autem in Cod. Arch. Vat.

(1952) Hic intelligendus est S. Bruno loqui de adultis, quibus ad baptismum accedentibus necessaria est poenitentia, quemadmodum etiam docet D. Thom. 3 p. q. 68, art. iv et v., et Catechis. Rom. de sacram. bapt. n. 40.

A Sic coepit praedicatione Joannis, sic coepit praedicatione Christi. In his autem omnibus soli parvuli excipiuntur, et caeteri, qui intelligentiam non habent. Haec est igitur causa, quare haec omnia, id est aqua, sal, vinum, et cinis simul misceantur, quia, ut diximus, si vel unum defuerit parvulis, nihil caetera prosunt (1953). Quibus ita permistis accedit episcopus ad altare, et accepto fasciculo hyssopi, hac supradicta aqua aspergit, atque sanctificat ecclesiam, et altare.

Quid altare.

Sed quid altare in templo significat? Apostolus enim dicit: « Templum Dei sanctum est, quod estis vos (1 Cor. iii, 17). » Si ergo templum Dei sumus, et altare habemus; altare cor nostrum est: hoc enim cor in homine, quod est altare in templo. In hoc enim altare fit sacrificium laudis, et jubilationis (1954); unde Psalinista: « Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non spernit (Psal. l, 19). » In hoc altari fit commemoratio corporis et sanguinis Christi. Hinc preces ascendunt in caelum, quia ad cor respicit Deus. Hoc igitur altare aspergitur aqua, quando corda hominum evangelica praedicatione mundantur a peccatis.

Aqua est praedicatione.

Nam et praedicatione aqua est, secundum illud: « Omnes sitientes, venite ad aquas (Isa. lv, 2). » Itemque: « Aqua profunda verba ex ore viri (Prov. xviii, 4). » Et item (1955): « Reputetur ut pluvia eloquium tuum (Deut. xxxii, 2). » Haec igitur aqua, id est evangelica praedicatione, et a S. Spiritu sanctificatione cordis altare, et totus homo mundatur et sanctificatur. Ecce altare aspersum est, aquis baptizatum est. Restat igitur ut confirmetur, et chrismate liniatur. Hoc enim in hominibus ipsis fieri videmus. Prius enim baptizantur, et sic postea chrismate confirmantur.

Quid oleum.

Dicamus igitur quid oleum, et chrisma significet. Non enim sine causa jam baptizati, et a peccatorum sorde mundati oleo unguuntur, et chrismate. Oleum enim misericordiam designat quam qui non habet, id ipsum amisit, quod baptizatus est. Unde ipsa (1956) Veritas ait: « Si non remiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra (Matth. vi, 15). » Hinc est quod servus ille damnatus, qui centos denarios conservo suo dimittere noluit, dicente Domino: « Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportuit et te mise-

(1953) Cod. Vat. legit *parum vel nihil*. Editiones omnes, *nihil caetera prosunt*.

(1954) Dacherius, *sacrificium laudis et tribulationis*.

(1955) Cod. Vat. et Cod. Arch. Vat. habent: *Expectetur*. Vulgata tamen ex vers. LXX legit: *Fuit ut ros eloquium tuum*.

(1956) In Codd. Vaticanis ipsa non legitur.

rerī conservi tui, sicut et ego tui miserus sum? » *(Math. xviii, 32.)* Bene autem oleum misericordiam significat, quia sicut illud in liquoribus, ita et misericordia in bonis operibus superior est. Quemcunque enim liquorem in oleum fundas, oleum semper desuper natat. De misericordia quoque scriptum est : « Suavis Dominus universis, et misericordia ejus super omnia opera ejus *(Psal. xiv, 5.)* — « Superexaltat enim misericordia iudicium *(Jac. ii, 13.)* » Hinc est etiam quod Dominus ait : « Misericordiam volo, et non sacrificium *(Matth. ix, 13.)* » Multa sunt, quæ de misericordia dici possunt. Siquidem « Misericordia Domini plena est terra *(Psal. xxxii, 5.)* — « Sed quis sapiens, et custodiet hæc, et intelliget misericordias Domini? » *(Psal. cvi, 43.)* Ilac igitur unguatur, hoc oleo liniatur altare cordis nostri, ut semper misericordiae memores, aquæ aspersionem, et baptismi regenerationem non amittamus. Quid enim prodest, quod hyssopo aspersi, et a sacerdotibus baptizati sumus, si Pater noster, qui in cælis est, non dimiserit nobis peccata nostra (1957)? Semper igitur in misericordiae oleo natent corda nostra, quatenus nobis dimittantur peccata nostra. Hæc autem de oleo.

601 Quid balsamum

Si huc balsamum addamus, sit chrisma quo reges unguuntur et sacerdotes, balsamum enim tunc jungitur oleo, quando bonus odor additur misericordiae. Sed quid est bonus odor? Lætitia spiritualis et bona voluntas. Unde Apostolus ait : « Qui miseretur in hilaritate *(Rom. xii, 8.)* — « Hilarem enim datorem diligit Deus *(II Cor. ix, 7.)* » Tali igitur chrismate unguantur Christiani, ut vero nomine vocentur Christiani, quoniam Christianus a Christo, et Christus a chrismate dicitur. Ille enim tali chrismate unctus est, qui vitæ honestate et merito sanctæ conversationis longe circumquaque suæ bonæ famæ spargit odorem. Unde Apostolus : « Christi, inquit, bonus odor sumus Deo, qui odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco *(II Cor. xiv, 15.)* » Sic igitur Ecclesia consecratur; sic Dei populus innovatur, benedicitur et sanctificatur.

Quid significet consecratio chrismatis et olei.

Nunc autem dicendam est cur in olei et chrismatis consecratione ter super eam episcopus halat. **D** Legimus enim in Evangelio quod Dominus in discipulos insufflaverat, dicens : « Accipite Spiritum sanctum : quorum remisistis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt *(Joan. xx, 22.)* » Hic igitur halitus illam insufflationem significat, qui ideo ter quidem fit, quia Spiritus sanctus a Patre Filioque procedit, et a seipso non venit. Poterat enim Salvator noster sine omni insufflatione dare Spiritum sanctum, quem ideo insufflando dedit, ut ab ipso quoque, sicut et a patre ejus procedere in-

(1957) Hæc quæ in utroque Cod. Vat. habentur in Bacherio desunt.

(1958) Cod. Vat. editus a cl. Zazzera habet : *Quæ fit a sacerdotibus in honore et Spiritus sui san-*

A telligamus. Quamvis enim nesciamus, quomodo Spiritus sanctus a Patre Filioque procedat (hoc enim in hac vita, in qua non videmus nisi per speculum et in ænigmate, nulli revelatur), certissime tamen scimus, et nullatenus dubitamus eum procedere a Patre et Filio, id est de substantia Patris et Filii. Hoc enim ei proprium est et de nulla alia substantia procedit, a nullo alio mittitur et a nullo alio datur Spiritus sanctus. Datur enim officio sacerdotum, sed non a sacerdotibus : sic enim adest virtus Christi per insufflationem, quæ fit a sacerdotibus in honorem significationis Spiritus sancti, per verba quæ dicuntur in nomine suo (1958).

Quid cerei.

Duodecim autem cerei duodecim apostoli sunt, **B** quorum doctrina fugatæ sunt tenebræ, quorumque prædicatione illuminatus est mundus. Lapis autem altaris non solum Christum, sed Christi quoque membra significat. De quo lapide scriptum est : « Exiit Jacob lapidem in titulum fundens oleum desuper *(Genes. xxviii, 18.)* » De quo et Psalmista : « Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis *(Psal. xliiv, 3.)* » Ego non solum ipse, sed et consortes ejus per ipsam oleo lætitiæ uncti sunt. Unde manifestum est, quia in illo lapide et ipse significatur et membra ejus.

Quia vero sanctorum reliquiæ in altari ponuntur, **C** altare quoque cordis nostri sine sanctorum reliquiis esse non debet, sanctorum namque reliquiis a corde gestamus, si eos in mente habemus; si eorum dicta et exempla tenemus, et eorum verba memoriam commendamus. Beata illa altaria, beata illa corda, quæ tales reliquias suscipere merentur. Quantas nobis beatus Paulus reliquias reliquit, quantas et alii sancti reliquerunt? Quibus vitæ nostri cordis altare repletur et conditur. Hæc autem de consecratione ecclesie dicta sufficiant.

De ritu in conferendo baptismate.

His igitur ita dispositis, dicendum est qualiter hæc sacramenta suscipiet qui ad fidem noviter venit; is enim, qui ad Ecclesiam venit, prius a fide interrogatur. Qui postquam se credere respondet, sacerdos ei in faciem insufflat, ut Spiritus sanctus ingrediatur et a Spiritu sancto malignus spiritus ejiciatur (1959). Adest enim, ut modo diximus, Spiritus sanctus, non solum verbis, quæ dicuntur in nomine suo, verum etiam significationibus, quæ sunt in honore suo. Deinde in Ecclesiam introducit et fidelium populo sociatur; ac sacerdos e salem ponit in ore, per quod quid significetur superius diximus. Hoc enim sal prima fidei documentum significat, sine quorum condimento insulsus est omnis homo. Postmodum vero ejus naves et auro

ctificatione, sicuti per verba quæ dicuntur in honore suo.

(1959) Cod. Vat. : *Ut spiritus superbus pellatur, et a S. Spiritu, etc.*

com saliva tangit, quod ipse Dominus et Salvator **602** A debatur; semper enim superbia superiora appetit. Unde inclinato capite humiles, et recta cervice superbos stare videmus. Hos humilitas inclinat, istos superbia erigit. Sed quid dicit Scriptura? Verumtamen « Deus conquassabit capita inimicorum suorum, super verticem capilli perambulantium in deliciis suis (Psal. Lxvii, 22). » Hac igitur unctione superbia tollitur et humilitas commendatur.

De confirmatione.

Nunc autem sola confirmatio restat, quæ ab episcopis fieri jubetur, in qua totius Christianorum religionis mysterii plenitudo completur. In baptismo namque per Spiritum sanctum datur remissio peccatorum. Hic autem ipse Spiritus invitatur ut veniat, et domum ipsam quam sanctificavit, defendere et habitare dignetur. Nam et ipsi apostoli post baptismum acceperunt Spiritum sanctum, quem utique in ipso baptismo jam acceperant in remissionem peccatorum. Neque enim credendum est eos baptizatos non fuisse (1960), qui et alios baptizabant, et ipsum Dominum dixisse audierant: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei (Joan. iii, 5). » Acceperunt autem iterum Spiritum sanctum, quo ligarent et solverent a peccatis. « Insufflavit enim Dominus in eos, » ut ait evangelista, « et dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt (Joan. xx, 22). » Receperunt et iterum in die Pentecostes, ad totius virtutis et scientiæ perfectionem. Ad cuius utique similitudinem et significationem hæc ultima confirmatio fieri jubetur. In quo manifestum est quod hoc sacramentum non iteratur, siquidem propter aliud, et aliud datur. (1961) Quamvis enim prius in vertice et postea in fronte chrismate ungitur, non tamen iteratur chrismatis sacramentum, quia ut superius ostendimus propter aliud, et aliud sit, sicut et baptismum iterari non dicimus cum toties aqua aspergamur. Ibi enim reiteratur sacramentum, ubi id ipsum datur propter idem ipsum. Veluti si quis baptizatus iterum in aquis baptismatis mergeretur, **603** quatenus ab originali et aliis peccatis solveretur; aliter enim non rebaptizatur, etsi multoties aliquis baptismatis aquis mergatur. Hæc autem ultima consignatio (1962) ideo quidem in fronte sit, quia perfectorum est, non in occulto, sed palam, et in manifesto Christi nomen semper habere (1963). Hinc est, quod Joannes apostolus ait: « Vidi supra montem Sion agnum stantem, et cum eo centum-

Postquam autem baptizatus est homo, suscipit vestem candidam, per quam interioris et exterioris hominis castitas et puritas signatur, audiatque Scripturam dicentem: « Omni tempore sint vestimenta tua candida (Eccli. ix, 8). » Ungitur autem et chrismate a sacerdote in vertice, in quo simul nomen Christi et humilitatem suscipiat. Utrumque enim et Christus, et Christianus a chrismate nominatur. Et bene quidem signum crucis, et nomen humilitatis in vertice describitur, ubi ipsa superbia sedere vi-

(1960) S. Aug. in epist. 265 al. 108, ad Selenianam de baptismo et penit. Petri n. 4, tom. II, col. 897, edit. Paris. hæc habet: *Scriptum est, quando baptizatus sit apostolus Paulus, et scriptum non est, quando baptizati sint alii apostoli: verumtamen etiam ipsos baptizatos intelligere debemus, quemadmodum scriptum est, quando baptizatae sint plebes Ecclesiarum in Jerusalem et Samaria, quando autem baptizatae sint aliae plebes gentium, quibus apostoli epistolas miserunt, non est utique scriptum, et tamen etiam ipsas baptizatas utique minime desistamus propter illam sententiam: « Nisi quis rena-*

tus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto non intrabit in regnum caelorum. »

(1961) D. Thom. iii, p. q. 72, art. 1, ita confirmationem a baptismo distinguit: *Vitam spiritualem homo accipit per baptismum, qui est spiritualis regeneratio. In confirmatione autem homo accipit quasi quamdam perfectam ætatem spiritualis vite.*

(1962) Cod. Vat., confirmatio.

(1963) Quare in administranda confirmatione unctio chrismatis fiat ab episcopo in fronte, vld. D. Thom. iii, p. q. 72, art. 9, in corp.

quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis (Apoc. xvi, 1). » Stare enim, et in monte stare, et cum agno stare perfectorum est. Ipsi enim apostoli, antequam ungerentur, nondum stabant, nondum perfecti erant, adhuc timebant et nondum Christi nomen in fronte gerebant (1964).

De vestibus episcopalibus: quid significant vestimenta episcopalia (1965).

Expositis omnibus, quæ superius dicta sunt, de vestibus sacerdotalibus, et quid sandalia, quid amictus et ephod, quid cinctorium et subcinctorium, quid orarium et tunica, quid dalmatica et planeta, quid pallium et acus, quid mitra, quid manipulus significant, videamus. Legimus in Evangelio Christi discipulos sandaliis calceatos a Domino missos (Marc. vi, 9): calceatos utique in præparatione Evangelii pacis. Si enim calceati non essent, quomodo supra serpentes et super scorpiones calcare potuissent. Respiciant igitur sandalia episcopi, respiciant calceamenta apostolica, cogitent cur ita calceati sint, imitentur eorum exempla, quorum imitantur calceamenta; instent prædicationi, quatenus et ipsi calceati sint in præparatione Evangelii pacis. Hæc calceamenta non sunt honoris, sed laboris; non ad quiescendum, sed ad iter agendum calceantur, qui calceantur. Hæc est igitur causa cur sandaliis episcopi utantur.

De amictu et ephod.

Amictus autem, et ephod, et cætera indumenta sacerdotalia, quæ ex lino conficiuntur, pene eandem significationem habent. Significant enim, utriusque hominis castitatem et puritatem, quæ quia præ cæteris candida sunt et frequentius abluuntur. Eandem significationem habent in Novo, quam habuerunt in Veteri Testamento. Et amictus quidem, quo et collum stringitur et pectus tegitur, interioris hominis castitatem designat; tegit enim eor, ne cogitet vanitates; stringit collum, ne inde ad linguam transeat mendacium. His enim duobus, id est cogitationibus et mendacio corrumpitur anima; his amittit castitatem et incipit fornicari. Unde ipse Dominus ait: « Quæ autem ex corde exeunt, hæc sunt, quæ coinquinant hominem; ex corde enim exeunt cogitationes male, adulteria, furta, perjuria, homicidia, et similia: hæc sunt, quæ coinquinant hominem: non lotis manibus manducare non coinquinat hominem (Matth. xv, 18-20). » Sentiat igitur cor lineum amictum et candidum indumentum, quo premitur et intelligat quod in eo significatur; et sic semper castitatis, et munditiæ amor luxuriosis, et

(1964) Id. cod. Vat. perfectiorem lectionem habet: « Ipsi enim apostoli antequam ungerentur, antequam Spiritu sancto confirmarentur, nondum stabant, nondum perfecti erant; adhuc timebant, et nondum Christi nomen in frontibus gerebant. Hæc autem confirmatio septem diebus observari debet, propter septiformem gratiam Spiritus sancti. »

(1965) Post. S. Brunonem Signiensem plures sunt

A iniquis cogitationibus non corrumpatur; quod si aliquando corruptum fuerit, ne male tamen cogitata foris erumpere valeant, lineus amictus collum stringit et stringit. Semper igitur collum episcopi lineis stringatur amictu, quatenus eloquia ejus sicut eloquia casta, et inde mendacium transire non valeat. Similiter autem et per ephod castitas corporis figuratur; quod in renibus quidem cinctorio stringitur, quia ibi præcipue luxuria dominatur (1966). Unde ipsa Veritas ait: « Sint lumbi vestri præcincti (Luc. xii, 15). » Lumbos enim præcingere est luxuriam impetus castitatis imperio refrenare. Hinc et de diabolo dicitur: « Virtus ejus in lumbis ejus, et fortitudo illius in umbilico ventris sui (Job iv, 11). » Necesse est igitur, et ephod, id est virtus, et fortitudo castitatis illis in locis stringatur, et figuratur, in quibus maxima luxuria dominatur. Cinctorium enim significat legem et justitiam, quia sicut cinctorium sustentat vestes, ne a stercore terræ tangantur, sic lex et justitia constringunt fideles, ne vergant animam ad mundi hujus delicias. Ab hoc amictu cingulo, sive cinctorio duplex subcinctorium pendet, quia duo sunt, quibus castitas roboratur et sine quibus difficile conservatur, id est oratio et jejunium. Attendant igitur ad subcinctorium episcopi, instent jejunio et orationi: his armis se defendant ab impetu libidinis et spiritu fornicationis: « Hoc etenim genus non eicitur, nisi in oratione, et jejunio (Matth. xvii, 11), » Domini verba sunt.

De orario.

Sed quid per orarium intelligimus, nisi id quod Dominus ait: « Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris; jugum enim meum suave est, et onus meum leve (Matth. ix, 21). » Orarium itaque simul jugum, simul et onus est: unde fit ut sacerdotibus circa collum et supra pectus in modum crucis, ut semper memoriam Crucifixi habeant, et diaconibus supra humeros ponatur; ut enim collo portatur jugum, sic et humeris onera portantur. Lege in Levitico, et videbis solos Levitas ferendis oneribus destinatos (Levit. i et ii). Vocatur autem orarium, quia quamvis sine aliis indumentis sacerdotalibus et baptizare, et consignare, et alia multa orando facere liceat, sine orario tunica, nisi magna necessitate cogente, nihil horum agere liceat. Et quod extenditur usque ad pedes, virtus humilitatis et perseverantiæ exprimitur.

De tunica.

Tunica autem in Veteri Testamento hyacinthinæ solummodo erat et alterius coloris non erat, per quos

scriptores, qui de vestibus pontificalibus, seu sacerdotalibus egerunt, quos Philippus Lazzera rececit pag. 379. S. episcopus ergo lumen cæteris prætulit, ut quæ in ritu sacrorum vestimentorum mystice continentur, explicarentur.

(1966) Ephod significat indumentum sacerdotale, quod in Exodo et in Levitico dicitur superhumeral, quasi sit indumentum.

angelica vita et cœlestis conversatio designatur. Cœli namque colorem habent hyacinthi (1967). Et tali quidem tunica Apostolus indutus dicebat: « Nostra conversatio in cœlis est (Philip. III, 20). » Ad hanc igitur tunicam respiciat episcopus, totusque mente et desiderio ad cœlestia transferatur. Si enim candida fuerit, significat, quod omnes, qui Scripturarum cibos Ecclesiae subministrant, candidi esse debent et immaculati. Si autem alterius coloris tunica fuerit, sit et alterius significationis.

De dalmatica.

Dalmatica (1968) vero magis ad ornatum quam ad significationem pertinere videtur, quæ et post alia indumenta sacerdotalia inventa esse probatur. Fimbriæ tamen, quæ in dalmaticis a sinistro latere pendent, hujus vitæ impedimenta, superfluitates et sollicitudines significare possunt; quæ, quoniam in altera vita non sunt, merito neque fimbriæ in dextero latere ponuntur; per dexteram namque, et sinistram utramque vitam significari usitatissimum est, unde et illud: « Laeva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me (Cant. II, 6). » Qui igitur dalmatica induitur, utriusque vitæ recordetur, eligat meliorem, illam videlicet quæ impedimenta, superfluitates, curas et sollicitudines non habet.

De planeta.

Sed quid planeta, quæ et *caula* vocatur, nisi charitatem significat (1969)? Unde et merito superior est. Siquidem Deus charitas est. Hæc enim vestimenta alia vestimenta intra se claudit et continet, sicut et in charitate omnia legis et prophetarum mandata continentur, dicente Apostolo: « Plenitudo legis charitas est (Rom. XIII, 10) (1970) », et Dominus in Evangelio: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum, sicut teipsum: in his duobus mandatis universa lex pendet, et prophetæ (Matth. XXII, 37 et seqq). » Quia igitur planeta omnia alia vestimenta continet intra se, merito illam virtutem significat, quæ omnia legis et prophetarum mandata continet in se.

Quid pallium significet.

Restat nunc ut de pallio dicamus, per quod sinistrumque et superhumerali et rationale (1971) intelligimus. Quia enim super utrumque pontificis humerum jacet, superhumerali dicitur. Quia vero inde descendens in ipso pontificis pectore jungitur, rationale vocatur. Habebat enim Aaron superhumerali et rationale, quæ catenulis aureis simul jungebantur; et superhumerali quidem ab humero usque 605 ad numerum extendebatur. Rationale vero quadrangulum erat et duplex, sicut et pallium duplex est. Habebat autem mensuram palmi tam in longitudine quam in latitudine, quæ mensura pectori pontificis

(1967) Cod. Vat., *hyacinthinum*.

(1968) Cod. Vat. his incipit hujusmodi explicationem: « Per dalmaticam, quæ candida duabus lineis corvineis ante, et retro, a summo usque deorsum decoratur, mentis munditia cum utriusque Testamenti predicatione, et Dei, et proximi designatur dilectione, quibus fulgere debet sacerdos et diaconus.

ornando et operiendo sufficeret. Habet igitur pallium eandem cum superhumerali et rationali significationem, quamvis eandem non habeat compositionem. Dicamus itaque quid superhumerali et quid rationale significet, et hoc breviter, quia de his sufficienter in Exodo diximus. Quid enim superhumerali, quo humeri episcopi ornantur et onerantur, nisi episcopalis dignitatis onus significat? Magnum onus est dignitas episcopalis: isti humeri totius Ecclesiae onera ferre, et oves languidas et populi peccata ferre debent. Illi episcopi superhumerali non habent, qui aliorum onera ferre recusant: quales erant illi de quibus Dominus ait: « Alligant onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeris hominum, digito autem suo nolunt ea movere (Matth. XXIII, 4). »

Summus autem Pontifex ille noster tali superhumerali ornatus erat, qui relictis ovibus nonaginta novem, unam, quæ perierat, quærere venit, quam inventam propriis humeris imposuit et ad pasceam reduxit. Rationale vero quid significet, et nomine ipso et loco super quem ponitur, intelligi potest. Ponitur enim super pectus pontificis, ad cordis thesaurum et sapientiæ secretarium custodiendum. Ille enim rationale super pectus habet ille, qui dicebat: « In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (Psal. CXVIII, 2). » Ubi est enim rationale, ibi est ratio, et sapientia, et scientia; hoc enim rationale significat. In quo igitur pectore et corde ista non fuerint, ibi rationale poni non debet: si enim ponitur, inutile est et quasi sigillum nihil custodiens. Dicitur autem rationale iudicii; ut qui eo utitur rationabiliter iudicet, sapienter iudicet, vera iudicet, nihil temere, nihil incaute, nihil inordinate iudicet. Hæc autem de rationali et superhumerali dicimus, quatenus per hæc, quid pallium significet intelligatur. Est autem pallium in sinistra duplex, quia quandiu in hac vita sumus, quæ per sinistram significatur, duplicitate carere non possumus, siquidem nunc prosperis extollimur, nunc adversis frangimur; nunc terrena petimus, nunc cœlestibus adhæremus; nunc carni, nunc menti servimus. In dextera vero pallium duplex non est, quia in altera vita duplicitas nulla est; ibi enim est prosperitas sine adversitate, gaudium sine tristitia, felicitas sine miseria; illa igitur vita caret duplicitate, non habens maculam neque rugam. Fit autem pallium ex lana, vili scilicet materia, ut habeat pretium non a se, sed in eo quod significatur in se, ut non oculis, sed mente spectabile sit, ut non ad ornandum, sed ad aliquid significandum indui intelligatur.

De vittis.

Vittas autem, quæ in pallio positæ ante, et retro, rationale et superhumerali ad inferiora trahunt, hu-

Fimbriæ, » etc.

(1969) Edit. Venet. Lugdu. et Dacherius habent designat.

(1970) Plenitudo ergo legis est dilectio. Ita D. Paulus ad Rom. XIII, 10.

(1971) Cod. Vat., significatur.

Jus vitæ curas et sollicitudines significare putamus, quibus et cor et humeri pontificis sic sæpissime gravantur et impediuntur, ut a proprio statu eum avertant, et vana quædam et transitoria eum cogitare et portare compellant. Ilas igitur vittas inspicat episcopus, et earum iniquo gravamine cor humerosque excutiat.

De acu.

Acus autem non ad pungendum, id est non propter vitæ hujus punctiones, ut quidam putant, sed ad planetam palliumque jungendum inventæ sunt. Quædam ansule antiquitus in planeta positæ erant, quibus acus inferebantur et pallium simul cum planeta firmabant, ne a suo loco pallium moveretur. Possimus autem per acus, quia tres sunt, fidem, spem et charitatem intelligere, sine quibus pallium ab episcopo teneri non potest. Qui igitur habet pallium, habeat et acus, quiinus liget et stringat, et teneat pallium. Et de pallio quidem tantum nos dixisse sufficiat.

De mitra.

Mitra autem, quia linea est (1972), castitatis candorem munditiamque significat, sicut et amictus et ephod, de quibus superius dictum est. Bene autem totus a capite usque ad pedes lino **606** episcopus operitur, quia omnis ejus honor et gloria, castitas et munditia est. Hoc autem ornamentum multum erat capiti necessarium, quia ibi sunt quinque corporis sensus, quibus corruptis facile castitas violatur. Unde Psalmista: «Averte, inquit, oculos meos, ne videant vanitatem (Psal. cxviii, 37).» Et beatus Job: «Pepigi,» inquit, «cædus cum oculis meis, ne cogitarem de virgine (Job xxxi, 1).» Ne igitur sensus episcopi violentur, merito mitra castitatis ejus caput ornatur et operitur.

De manipulo.

Sed quid per manipulum, nisi bona opera intelligamus? Unde et illud: «Euntes ibant, et flebant mitentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos (Psal. cxxv, 6).» Cogitet igitur episcopus quid in ejus manu sinistra manipulus significet, ne quando bonæ opera-

(1972) De *Mitra linea* Josephus Catalanus in Prolegom. in Pont. Rom. cap. 19, de Mitra tom. 1, pag. 24. *Mitra usus*, inquit Cæremoniale episcoporum, lib. 1, cap. 17, § 1, antiquissimus est, ut ejus species triplex est; una quæ pretiosa dicitur, quia gemmis, et lapidibus pretiosis, vel laminis aureis, vel argenteis contexta esse solet, altera auriphrygiata sine gemmis et sine laminis aureis, vel argenteis, sed vel ex aliquibus parvis margaritis composita, vel ex serico albo, auro intermixto, vel ex tela aurea simplici sine laminis et margaritis. Tertia simplex vocatur sine auro, ex simplici serico Damasceno, vel alio; aut etiam linea, ex tela alba confecta rubeis laciniis, seu frangiis et vittis pendentiibus. Vid. plura loco cit. art. 13. His locum hunc illustravit cl. Zazzera pag. 596.

(1973) «Priscis temporibus sudarium quoque appellabatur: tunc enim sudarium seu linteolum in læva gestabatur ad sudorem vel lacrymas extergendas, et præcipue ad vasa polienda.» Ita Zazzera.

tionis in præsentī vita, quæ per sinistram significatur, obliviscatur. Nisi enim aliquid significaret, ridiculum quoddam videretur esse in manu manipulum ferre. «Est igitur hoc, sicut scriptum est, signum aliquod de manu nostra, et quasi appensum quod ante oculos nostros (Exod. xiii, 16) (1973).»

De chirotecis.

Quæris fortasse cur manus quoque chirotecis induantur? Breviter respondeo: ut castæ sint, mundæ sint, et ab omni sorditate immunes et nitidæ sint.

De annulo.

Annulus quoque in digito episcopi quoddam signum esse videtur, per quod Christi vicarius esse intelligitur, ut ejus sponsam, quæ est Ecclesia, regat et custodiat. De hoc enim sponso et sponsa Joannes loquitur, dicens: «Qui habet sponsam sponsus est (Mat. iii, 29);» amicus autem sponsi quis?... Est igitur episcopus et amicus, et vicarius sponsi: quod si vicarius est, et ipse quodammodo sponsus est.

De summo pontifice.

Summus autem pontifex propter hæc et regnum portat (sic enim vocatur) et purpura utitur, non pro significatione, ut puto, sed quia Constantinus imperator olim beato Silvestro omnia Romani imperii insignia tradidit (1974). Unde et in magnis processionibus omnis ille apparatus pontifici exhibetur, qui quondam imperatoribus fieri solebat. Hæc autem de vestibus sacerdotalibus dicta sint.

De consecrationibus episcoporum.

Nunc autem dicendum est quid in episcoporum consecrationibus Evangeliorum liber humeris impositus, et capitis, et manuum unctio designet. Hæc enim sub figura fieri videntur; non autem ad series quærendas, ut stulti opinantur. Evangeliorum liber ejus, qui consecratur humeris imponitur, ut per hoc intelligatur cui labori et oneri subjicitur (1975), et ut pondus prædicationis eum circumquaque ferre non pigeat. Et quia non solum episcopus, sed et rex in Ecclesia constituitur, secundum antiquorum consuetudinem, ejus caput ungitur ejusque corona chirosmate consecratur. De hoc enim unguento scriptum est: «Sicut unguentum in capite, quod descendit in

(1974) His, quæ ex Brunone decerpit auctor applicationis divinarum officiorum a Philippo Lazzera editis, hanc idem apponit adnotationem pag. 586. Dominicus Georgius de Liturgia Roman. pontif. cap. 27, tom. 1, pag. 240, hæc habet: «Vulgus scripturum originem hujus regni gestandi deducere ab eminentia Constantini donatione putat, adeoque primum S. Silvestrum usum fuisse. Daniel Papadrius hanc originem minime referendam esse quæriæ Constantini donationi acriter contendit, licet exordia deferendæ tiaræ S. Silvestro adscribat, quæ propria electione pileum sumpsit Romano more, seu libertatis symbolum eumque auro phrygio, et diademate exornavit, quæ ad caput accedit ad præceptum sacerdotium; sacerdotum omnium maximo collatum a Christo significandum. A Bonificio vero VIII aliam coronam additam, ut regni spiritualis ac temporalis prærogativam exprimeret; tertiam vero mysticæ meri causa ab Urbano V additam.»

(1975) Cod. Vat., ut per hoc intelligat cui labori et oneri subjicitur.

barbam, barbam Aaron (*Psal.* cxxxii, 2). » Firmissime autem credendum est, quod hac unctio, et Christi benedictionem et Spiritus sancti majorem gratiam suscipiat. Unguntur autem et nanus, ut quæcunque benedixerint benedicantur, et quæcunque sanctificaverint, sanctificentur. Hæc autem unctio in episcopo otiosa esse non lebet. Ungitur exterius, ungitur et int-rius : **307** ungitur in capite, ungitur et in mente ; nam et mens caput est ; caput utique, sed melioris et interioris hominis. De hoc enim capite Dominus ait : Tu autem cum jejunas, unge caput tuum (*Math.* i, 17). » Unge, inquit, sed quæ oleo ? non olivæ, sed misericordiæ. Ungatur igitur mens pietatis et misericordiæ oleo, ut bonæ vitæ et sanctæ conversa-

tionis longe circumquaque cunctis suavem et detestabilem spargat odorem. Quæ enim mens tali oleo uncta fuerit, omnium miserebitur et super omnes cordis compassione movebitur. Sed quia non sufficit mente tantum et voluntate misereri, ungitur et manus, ut misericordia, quæ mente concipitur, manibus quoque exerceatur. Ungantur igitur manus episcopi pietatis et misericordiæ oleo ; nemini claudantur, omnibus aperiantur. Audiat quid de Ecclesia dicitur : « Manum suam aperuit inopi, et brachium suum extendit ad pauperem (*Prov.* xxxi, 20). » Manus arida, manus avara, manus tenacitate contracta non potest aperiri. Ungatur igitur et sanetur ; ungitur et aperiat, et indigentibus elemosynas largiatur.

S. LEONIS PAPÆ IX VITA

AUCTORE S. BRUNONE.

Bruxo Signiensis episcopus omnibus fidelibus et catholicis universis.

Gratia (1976) vobis, et pax a Deo Patre nostro, et eo nostro Jesu Christo. Psalmista loquitur, dicens : Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum (*Psal.* xxxiii, 4). » Qua in re manifestissime docet, ut nos quoque ad Dei laudem magnificentiam, quoscunque possumus, invitemus. Omnis enim laus, omnis virtus et gloria sanctorum ad illum refertur, qui est mirabilis in sanctis suis ; qui suis quoque discipulis ait : « Sine me nihil potestis facere (*Joan.* xv, 7). » Ipse in regulis coronatur et in omnibus honoratur, ipse in eis loquitur, ipse in eis pugnat et vincit. Unde et si fideles, et servi ejus non immerito dicunt : In te faciemus virtutem (*Psal.* cvii, 14), et ipse ad nihil deducet inimicos nostros. Laudemus ergo actos Dei, honoremus amicos Dei : siquidem ipse videtur, et magnificatur in eis, qui hanc tantam gloriam, virtutes et magnificentiam dedit eis. Rogo ita-

que, magnificate Dominum mecum, et in hac tanta solemnitate Beati Leonis summi pontificis et universalis papæ exaltemus nomen ejus in idipsum.

Mundus (1977) totus in maligno positus erat ; defecerat sanctitas, justitia perierat et veritas sepulta erat : regnabat iniquitas, avaritia dominabatur ; Simon Magus Ecclesiam possidebat, episcopi et sacerdotes voluptatibus et fornicationi dediti erant. Non erubescabant sacerdotes uxores ducere, palam nuptias faciebant, nefanda matrimonia contrahebant, **608** et legibus eas dotabant, cum quibus secundum leges, nec in una domo simul habitare debebant. Sacri namque canones nullas alias mulieres simul cum hoc ordine habitare permittunt, nisi eas solas quæ omni careant suspicione. Sed, quod his omnibus deterius est, vix aliquis inveniebatur, qui vel Simoniacus non esset, vel a Simoniacis ordinatus non fuisset (1978). Unde etiam usque hodie inveniuntur quidam, qui male argumentantes ab illo jam tempore sacerdotium in Ecclesia defecisse conten-

(1976) De hac S. Leonis papæ IX Vita, a S. Bruno Signiensi episcopo exarata, mentionem faciunt Landiani ad diem 19 mensis Aprilis, pluribusque locis ejus testimonio utuntur. Eruditissimus etiam presul Stephanus Borgia, nunc S. R. E. cardinalis plissimus ejusdem Vitæ meminit tom. II Hist. Benevent. pag. 295, 311 et 515. Eamdem in commendat præclara in defensione domini apostolicæ sedis in utraque Sicilia, anno xime elapso typis edita : ubi plures refert scriptoribus in laudibus Brunonis consentientes.

Vibertus Eccl. Tullensis archidiaconus gesta iter S. Leonis publicavit. Huic addit anonymus proptor, cujus vitam sancti pontificis ex eod. ms. eventano primus in lucem protulit idem eminentissimus Borgia in cit. Hist. Benevent. tom. II, p. 299 et seq. Leo similiter cardinalis Ostiensis in

Chronico Casinensi insignia ejusdem pontificis acta persæpe summa cum laude commemorat.

Clariss. Ludovicius Ant. Muratori part. II, tom. III, Rerum Italicarum Brunonis Vitam S. Leonis reliqua inter monumenta memoriæ dignissima retulit.

(1977). Mirum esse non debet, si Bruno plenus zelo domus Dei hujusmodi locutionibus utatur, quæ videntur per se universum orbem Christianam vitis multis deformatum, præcipue vero Simonia crimine infectum ostendere. Verum quamvis error ille, et corruptio late pateret, attamen ex historia ecclesiastica satis compertum fit plures episcopos, aliosque ecclesiasticos viros illo ævo vitæ integritate coruscasse, et sacrarum ac canonicarum legum custodes optimos se præbere. Alii quoque Patres similibus in circumstantiis simili usi sunt et loquendi more.

(1978) Primas inter curas Leonis IX, cum ad Ro-